

experiment and statistical test of homogeneity in terms of structural components of readiness formation of the officer border guards to the profession has been disclosed

In this paper a set of techniques used to determine the state of readiness of border guard officer to the profession: the study of leadership styles, organizational and communication skills study, researching of the orientation styles in vocational-activity communication, learning of the situational and personal orientations, , behavioral activity strategies in stressful conditions study, styles of the work with documents.

The model of the psychological readiness of the officer border guards to for the profession (PRobgP) was elaborated. Structural model includes functional blocks: a professionally- motivational, cognitive-evaluative, personally-operational, and psychologically-volitional.

The purpose of this article is to determine the level of formation of each readiness unit by using the Pearson χ^2 criterion in terms of forming experiment.

The structural model of the officer's border guards psychological readiness is presented. It has been shown, that extracted specific components PRobgP are allowed an evaluation of readiness for professional activity.

A model of psychological readiness of the officer border guards to the profession takes into account available to the state border protection information about our object modeling, emphasizes the importance of factors and parameters on account of their relationship, provides a selection of adequate mathematical apparatus, formalizes a complex social phenomenon.

Generally, selection and highlighting of the PRobgP specific components allowe an assessment of the readiness for successful professional activity.

Key words: *readiness, coefficient, allocation, group, respondent.*

Отримано: 20.08.2014 р.

УДК 159.923.54'876

Набочук О.Ю.

СТРУКТУРА ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Набочук О.Ю. *Структура екологічної свідомості особистості.*

У статті описано екологічну свідомість людини як сукупність найбільш різноманітних за своєю природою духовних утворень. Розглянуто екологічну свідомість як компонент екологічного світогляду. Проаналізовано екологічну свідомість індивіда як складне особистісне утворення, що вміщує у собі знання про навколишній світ, природоохоронні вміння, психічні дії, які забезпечують узагальнене й цілеспрямоване відображення зовнішнього світу, простору тощо, прогнозування наслідків поведінки та діяльності, контроль й управління діями особистості. Запропоновано власне визначення екологічної свідомості особистості.

Ключові слова: *екологічна свідомість, екологічний світогляд, знання про навколишній світ, природоохоронні вміння, відображення зовнішнього світу.*

Набочук О.Ю. Структура екологічного свідомості особистості. В статті описано екологічне свідомості людини як сукупність різних різноманітних по своїй природі духовних утворень. Розглянуто екологічне свідомості як компонент екологічного світогляду. Дан аналіз екологічному свідомості індивіда як складному особистісному утворенню, яке включає в себе знання про оточуючий світ, природоохоронні вміння, психічні дії, які забезпечують узагальнене й цілеспрямоване відображення зовнішнього світу, простору тощо, прогнозування наслідків поведінки та діяльності, контроль й управління діями особистості. Предложено авторське визначення екологічному свідомості особистості.

Ключевые слова: екологічне свідомості, екологічне світогляд, знання про оточуючий світ, природоохоронні вміння, відображення зовнішнього світу.

Постановка проблеми. Проблема сутності, структури та типів екологічного свідомості особистості не є новою у науковій літературі. Хоча актуальність цієї теми викликається, передусім, тим, що в науковій літературі до сих пір немає загальноприйнятих точок зору щодо сутності та структури екологічного свідомості особистості. Більшість дослідників (О.В.Гагарін, Н.Ж.Дагбаєва, Г.Діордієва, О.В.Король, А.М.Львовичкіна, Н.Негруца, Л.Я.Полянінов, Ю.О.Саунова, В.О.Скребець, С.В.Совгіра, О.В.Федюк, М.В.Хроленко) виокремлюють компоненти екологічного свідомості людини. Інші дослідники (В.Р.Бганба, В.Є.Борейко, Т.О.Євдокимова, І.Д.Зверев, Е.Д.Кайрис, Н.О.Лизь, Н.Ф.Реймерс, О.В.Сімакіна, Т.І.Суравегіна, О.В.Яблоков) вважають, що більш доцільно описувати екологічне свідомості з урахуванням базових характеристик кожного компоненту цілісної структури цього утворення. Отже, в даній статті ми маємо за мету описати існуючі в науковій літературі теорії та концепції, що допоможе нам зробити власні узагальнення та дати визначення екологічного свідомості суб'єкта як особистісного утворення. Так, завданнями нашої статті є:

1. Описати екологічне свідомості людини як сукупність найбільш різноманітних за своєю природою духовних утворень.

2. Розглянути екологічне свідомості як компонент екологічного світогляду.

3. Проаналізувати екологічне свідомості індивіда як складне особистісне утворення, що вміщує у собі знання про навколишній світ, природоохоронні вміння, психічні дії, які забезпечують узагальнене й цілеспрямоване відображення зовнішнього світу, простору тощо, прогнозування наслідків поведінки та діяльності, контроль й управління діями особистості.

4. Дати власне визначення екологічного свідомості особистості.

Л.Я.Полянов визначає екологічну свідомість як сукупність найбільш різноманітних за своєю природою духовних утворень (причому, не тільки гносеологічних, соціологічних, а й психічних та ідеологічних, тобто це – і сприймання, і емоції, і образи, і уявлення, і знання, і переконання, й ідеали, і цінності). У структурі екологічної свідомості (як складової суспільної свідомості) науковці розрізняють три відносно самостійних компоненти:

- чуттєво-емоційний (почуття, переживання, настрої, тривога, стурбованість і т.д.);

- раціональний (ірраціональний): знання, оцінки, судження, цінності, вірування, міфи, цілі, мотиви;

- поведінково-вольовий (практичні настановлення, стереотипи, готовність до дій і т.д.) [16, с. 56].

Н.Негруца розглядає екологічну свідомість як провідну ланку екологічного світогляду й виокремлює в її структурі пізнавальний, емоційно-мотиваційний та поведінково-діяльнісний компоненти [15, с. 258-261].

У своєму дослідженні Ю.О.Саунова екологічну свідомість майбутнього вчителя біології розглядає як складне особистісне утворення, що вміщує у собі знання про навколишній світ, природоохоронні вміння, психічні дії, які забезпечують узагальнене й цілеспрямоване відображення зовнішнього світу, простору тощо, прогнозування наслідків поведінки та діяльності, контроль й управління діями особистості. До структури екологічної свідомості майбутнього вчителя біології Ю.О.Саунова відносить п'ять компонентів: мотиваційно-ціннісний, інтелектуально-пізнавальний, діяльнісно-оцінний, рефлексивний та емоційно-вольовий [19, с. 29].

Займаючись вивченням наукової форми екологічної свідомості, І.О.Євтеєв тлумачить її як різновид свідомості, де основою є наукове пізнання. Дана свідомість, вважає вчений, оперує об'єктивними моделями взаємостосунків у межах природи, між природою і людиною, і включає в себе і клопотання, й інтереси суспільства, людства в його теперішньому і майбутньому. Наукова свідомість, зазначає дослідник, вміщує переконання та погляди. Переконання – частіше за все гіпотетичні оцінювальні судження, які мають як психоемоційну, так і раціонально-аналітичну складову, що охоплює будь-яку конкретну сторону як природного, так і соціального світопорядку. Погляди – це конкретизовані, переважно емпіричні оцінки дійсності, які не обов'язково можуть припускати наявність у їх структурі філософсько-інтелектуального елемента, і володіння якими доступно, в принципі, будь-якій людині, будь-якій епосі. Погляд – це первинна форма не відображувальної, а аналітичної за своєю суттю свідомості [цит. за 18, с. 17].

Зазначаючи, що екологічній свідомості властиві всі ознаки свідомої діяльності людини, А.М.Львовичкіна включає до її складу наступні компоненти: 1) когнітивний – психічне відображення природного, соціального, штучного та внутрішнього середовища; 2) емотивний – ставлення до цього середовища; 3) конативний (поведінковий) – саморефлексія та саморегуляція в оточуючому середовищі [14, с. 72]. На думку вченої, аналізуючи екологічну свідомість саме за допомогою цієї структури, можна визначити, як саме людина сприймає оточуюче середовище, як ставиться до нього та як поводить себе у довіллі [14].

Г.Діордієва у структурі екологічної свідомості виокремлює три складові: соціокультурну, психолого-педагогічну та природничо-наукову [7, с. 42]. Соціокультурна складова, вважає дослідниця, забезпечує розуміння особистістю гармонійності людини, природи та суспільства взагалі, розуміння взаємозв'язків між цими компонентами тощо. Дослідниця характеризує як матеріальну, так і духовну культуру суспільства, а також індивідуальні здібності людей та їхню моральність, вихованість. Соціокультурна складова, вважає Г.Діордієва, забезпечує формування особистості як активного члена суспільства. Психолого-педагогічна складова безпосередньо пов'язана з екологічним вихованням та навчанням, наголошує на ролі екологічної культури та природоохоронної діяльності у формуванні особистості. В свою чергу, природничо-наукова складова передбачає екологічну підготовку, у ході якої особистість здобуває знання про природу, що впливає на формування її екологічного світогляду та вміння вести природоохоронну діяльність [7, с. 43].

С.В.Совгіра до складових екологічної свідомості відносить розуміння індивідом домінування природних благ над створеними людьми матеріальними благами, економне ставлення до природних ресурсів, добровільне підпорядкування особистих інтересів загальнонаціональним [21]. І.Т.Суравегіна до означених складових додає розуміння людиною цінностей адекватної поведінки та діяльності в природному середовищі, усвідомлення природи як національного суспільного надбання й уміння передбачати наслідки різноманітних впливів на неї, здатність діяти в природному просторі, урахувавши її закони [22, с. 10-14].

Н.Ж.Дагбаєва виділяє у структурі екологічної свідомості інтелектуальний, ціннісно-мотиваційний і поведінковий компоненти як поєднання розуму, почуттів і дій [6, с. 36]. Дослідниця розглядає цей феномен як результат інтеграції всіх психологічних функцій особистості: суб'єктивного сприймання оточуючого світу, оцінки власних життєвих ресурсів та емоційного ставлення до природи тощо.

Подібну структуру цього явища знаходимо у дослідженнях А.М.Кмець. Науковець виокремлює пізнавально-раціональний, емоційно-чуттєвий і діяльнісно-вольовий компоненти. Саме ці структурні утворення і забезпечують виконання відображувально-емоційної, комунікативної та орієнтувальної функцій екологічної свідомості [11, с. 99].

О.В.Король зазначає, що структурними компонентами екологічної свідомості є система наукових знань, спрямованих на пізнання процесів і наслідків діяльності людини й суспільства у природі, екологічних ціннісних орієнтацій, норм та правил поведінки у довкіллі, потреби у спілкуванні з природою й готовності до природоохоронної діяльності, вмій і навичок з вивчення та охорони природи [13]. Подібну точку зору має А.Ясинська. Дослідниця стверджує, що екологічна свідомість виявляється в конкретних знаннях, уміннях і навичках, в свідомій екологічній поведінці, діяльності, відповідальному ставленні до охорони природи, і є результатом екологічного виховання й формування екологічного світогляду особистості [24, с. 13-15].

Е.Д.Кайрис [9, с. 185-192] пропонує розглядати в структурі екологічної свідомості такі психологічні характеристики: сукупність знань про навколишній світ, наявність процесу об'єктивування (розрізнення суб'єкта і об'єкта), цілепокладальну діяльність і сукупність взаємостосунків. Сукупність взаємостосунків, у свою чергу, включає емотивний, когнітивний і конативний (поведінковий) компоненти. Одним з найважливіших завдань екологічного виховання є, з одного боку, формування усіх трьох компонентів, а, з іншої, – гармонійне їх поєднання.

Також трикомпонентну структуру екологічної свідомості пропонує О.В.Федюк: формування екологічних знань, включення у склад свідомості певних переконань, формування вмій охороняти природу [23, с. 23-59]. Д.М.Кавтарадзе, А.А.Брудний виділяють такі складові досліджуваного явища: прецедентна свідомість – демонструє та реалізує принцип повторення факту; інтердективна – висвітлює систему заборон і створює базові передумови діяльності; юстиціальна – виходить з потягу суб'єкта до виконання справедливих дій [10, с. 25].

Пізнавально-концептуальний, ціннісно-психологічний та організаційно-практичний компоненти виокремлює у складі екологічної свідомості В.П.Беркут. Він вважає, що варіанти їх функціональної взаємодії відрізняються пріоритетом одного з компонентів над іншим у конкретний історичний період часу [2, с. 134].

В.В.Глебов, аналізуючи структуру досліджуваного феномену, виділяє три загальні, базові елементи в структурі екологічної свідомості: раціональний, емоційно-чуттєвий та поведінково-вольовий. Ко-

жен з цих компонентів включає певну сукупність духовних явищ та утворень. Серед них автор виділяє стійкі структури, що являють собою своєрідне ядро екологічної свідомості, і більш рухомі, змінні духовні феномени [5, с. 36].

О.П.Коваленко вважає, що екологічна свідомість вміщує уявлення про екологічну ситуацію, її ціннісне визначення та дії, які слід здійснити суб'єктові для досягнення бажаного екологічного стану. Тому свідомість у змістовому плані характеризують три основні елементи: екологічні знання, оцінка екологічної ситуації та екологічна поведінка [12, с. 120]. Подібну точку зору має і О.В.Грезе, яка вважає екологічну свідомість складною психічною структурою, яка має певні структурні компоненти та властивості, найбільш загальними з яких є сприймання, ставлення та діяльність [цит. за 8, с. 83]. О.С.Мамешина також вважає, що екологічна свідомість вміщує всі психічні процеси, особистісні якості та властивості, а також особистісні стани [цит. за 18, с. 63].

Чотириккомпонентну структуру екологічної свідомості пропонує М.В.Хроленко. Так, свідомість утворюється пізнавально-емоційним (відображувально-чуттєвим), інтелектуальним компонентом, компонентом спрямованості особистості та діяльнісно-поведінковим компонентом тощо. Інтелектуальний, чуттєвий та діяльнісний компоненти, вважає дослідниця, складають основу психологічної структури екологічної свідомості як цілісного утворення. Разом з тим, зазначає М.В.Хроленко, у більшості сучасних концепцій, які вивчають структуру цього феномену, недостатньо уваги приділяється таким його елементам, як потреби, інтереси, мотиви, настановлення, переконання і т.д., які науковець об'єднує і визначає як компонент спрямованості свідомості особистості. Цей компонент, на думку авторки, є досить важливим, бо саме він сприяє орієнтації екологічного світогляду та діяльності студентів – майбутніх вчителів початкових класів [цит. за 18, с. 69].

Пізнавально-емоційний компонент, зазначає М.В.Хроленко, включає основні пізнавальні процеси (відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, уявлення), за допомогою яких студенти збагачують свої знання, а також охоплює всю емоційно-вольову сферу особистості [цит. за 18, с. 70].

О.В.Гагарін у структурі екологічної свідомості виокремлює чотири компоненти:

I – когнітивний або інтелектуально-пізнавальний (сукупність екологічних знань і уявлень, екологічність цих уявлень, знання про взаємозв'язки в системі "Людина-Природа" і в самій природі; екологічне мислення, пам'ять тощо);

II – перцептивно-афективний та емоційно-вольовий (екологічні перцепція, афект, воля; ставлення людини до природних об'єктів);

III – мотиваційно-поведінковий (практичний досвід, навички безпосередньої взаємодії людини з природними об'єктами, її готовність і прагнення до такої взаємодії; цей компонент вміщує певні стратегії – передбачувана поведінка, її цілі – екологічне цілепокладання, врахування поведінки людини, наслідків прийняття екологічно доцільних рішень, програмування, прогнозування, нормативи в сфері взаємодії з природою та технології взаємодії людини з природою тощо);

IV – ціннісно-орієнтаційний (еколого-зорієнтовні цінності, які зумовлюють відповідну поведінку людини в сфері природи за допомогою застосування наявних знань і уявлень, практичного досвіду і навичок взаємодії людини з природними об'єктами, вивчення яких пов'язане з самовихованням, а, відповідно, – з екологічною самосвідомістю, самооцінкою, самоконтролем і відповідальністю).

Розглянуті особливості екологічної свідомості, вважає О.В.Гагарін, в цілому є характерними як для окремої особистості, так і для тої чи іншої спільності людей. [4, с. 48].

Займаючись проблемою розвитку екологічної свідомості підлітків – учасників скаутського руху – Т.О.Євдокимова виокремлює такі складові екологічної свідомості:

- 1) усвідомлення особистістю єдності людини і природи;
- 2) сформованість екологічного світогляду;
- 3) стимулювання екологічного мислення;
- 4) система екологічних ціннісних орієнтацій;
- 5) екологічний зміст та екологічна спрямованість домінуючих ставлень людини до довкілля;
- 6) здатність діяти в природі відповідно до її законів;
- 7) відчуття власної відповідальності за природу як національне суспільне надбання;
- 8) саморефлексія та саморегуляція "Я-самості" у навколишньому середовищі.
- 9) накопичення екологічних знань;
- 10) усвідомлення національних традицій екологічної культури та природоохористування;
- 11) становлення екологічних переконань;
- 12) формування та розвиток екологічної позиції;
- 13) усвідомлення особистісних екологічних сенсів;
- 14) усвідомлення екологічних інтересів свого народу і вміння підпорядковувати особисті інтереси інтересам нації;

- 15) моральна оцінка соціальних аспектів екологічної дійсності;
- 16) готовність діяти на основі екологічних імперативів свідомості.

Дослідниця зазначає, що вказана модель екологічної свідомості з уточненнями і доповненнями співвідноситься з її структурними компонентами (когнітивним, афективним, конативним), функціонування яких характеризується варіативністю поєднання на рівні кожної складової [цит. за 3, с. 12-13].

В.Р.Бганба основними компонентами екологічної свідомості вважає усвідомлення: 1) цінності життя й безпеки його деградації, потреби його збереження, а також усвідомлення обмеження ресурсів природи, інтегральною частиною якої є людина; 2) необхідності відмови від домінування людини над природою і встановлення динамічної рівноваги між природними системами і людською системою; 3) екологічної кризи як власної кризи; глобального характеру екологічної кризи та необхідності її розв'язання і т.д. При цьому в структурі екологічної свідомості дослідник виокремлює три самостійних компоненти: 1) раціональний; 2) чуттєво-емоційний; 3) поведінково-вольовий, яким відповідають екологічні знання, оцінка екологічної ситуації та екологічна поведінка [1, с. 118].

Подібні компоненти описує Л.Я. Полянов, розглядаючи екологічну свідомість як самостійний феномен масової свідомості. Науковець виокремлює гносеологічний, аксіологічний і практичний компоненти екологічної свідомості [16, с. 87].

Ґрунтовне дослідження структури та особливостей екологічної свідомості особистості в умовах наслідків техногенної катастрофи, якою є Чорнобильська аварія, зроблене В.О.Скребцем. Вчений розглядає досліджуване явище як "психологічний феномен", теоретичною базою якого є суб'єктивний образ світу. До основних ознак екологічної свідомості автор відносить: соціальний характер, опосередкованість символікою, знаками, мовою, саморефлексію, внутрішній діалогізм, предметність, натуртрадиціонізм тощо.

В.О.Скребець розрізняє індивідуальну та суспільну екологічну свідомість. До структури індивідуальної екологічної свідомості вчений відносить цінності, настановлення, соціальні стереотипи, бажання, прагнення, тобто все різноманіття психічних процесів, особистісних властивостей і станів [20, с. 32]. На його думку, структура суспільної екологічної свідомості містить узагальнені судження, ідеї, уявлення й стереотипи, що відбивають ставлення великих соціальних груп або суспільства в цілому до окремих явищ і проблем екології [20, с. 55].

Отже, під екологічною свідомістю особистості ми будемо мати на увазі найвищий рівень відображення індивідом навколишньої

дійсності, оточуючого середовища, що забезпечує гармонійне співіснування та взаємодію людини та природи. Сформована екологічна свідомість суб'єкта дозволяє йому сприймати оточуючий світ та себе самого в цьому світі як елемент єдиної екосистеми, а метою взаємодії з природою є максимальне задоволення як потреб людини, так і вимог всього оточуючого простору. Екологічна свідомість забезпечує розуміння людиною розвитку індивіда та природи як процесу коеволюції, вигідного для обох сторін гармонійного єднання.

Екологічна свідомість – це здатність людини оперувати образами оточуючого середовища, образами соціальних взаємодій, дій з предметами, природних та культурних зв'язків. Екологічна свідомість дозволяє суб'єктові розглядати ці образи в якості умов, засобів, орієнтирів своєї поведінки. Екологічна свідомість є певним рівнем свідомості особистості, що вмщує психічні здатності, які забезпечують включення людини в процес регуляції та саморегуляції діяльності, орієнтації та самоорієнтації людини в оточуючому просторі, середовищі тощо, оволодіння суб'єктом соціальними та культурними стереотипами, спрямованими на збереження природного середовища, вивчення природних зв'язків та космічних ритмів тощо.

Наступні наші публікації будуть присвячені описові нормативної моделі екологічної свідомості старшокласника, а саме описові структурних компонентів та складових екологічної свідомості школяра як суб'єкта екопростору.

Список використаних джерел

1. Бганба В.Р. Социальная экология : [учеб. пособие] / В.Р. Бганба. – М. : Высш. шк., 2005. – 125 с.
2. Беркут В.П. Феномен экологического сознания: Социально-философский анализ : дис.д-ра философ. наук : 09.00.11 / В.П. Беркут. – М., 2002. – 293 с.
3. Борейко В.Е. Прорыв в экологическую этику / В.Е.Борейко // [издание второе, доп.] // Серия : Охрана дикой природы. – Вып 21. – К., 2001. – 204 с.
4. Гагарин А.В. Природоориентированная деятельность учащихся как условие формирования экологического сознания : дисс ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Александр Валерьевич Гагарин. – М., 2005. – 193 с.
5. Глебов В.В. Формирование экологического сознания: философский анализ : дисс. ... канд. философ. наук : 09.00.11 / В.В. Глебов. – Брянск, 2002. – 194 с.

6. Дагбаева Н.Ж. Школа экологической ответственности / Н.Ж. Дагбаева. – Улан-Удэ : Издательство Бурятского госуниверситета, 2000. – 189 с.

7. Діордієва Г. Підготовка учнівського активу до екологічної просвітницької діяльності / Г. Діордієва // Біологія і хімія в школі. – 2005. – № 3. – С. 42-43.

8. Зверев И.Д. Экологические знания на уроках и после уроков / И.Д. Зверев, А.Н. Захлебный // Народное образование. – 1985. – № 2. – С. 81-84.

9. Кайрис Е.Д. Психологические характеристики экологического сознания / Е.Д. Кайрис // Актуальні проблеми психології : Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України [за ред. Максименка С.Д.]. – К., 2005. – Т. 7, вип. 5. – С. 185-192.

10. Кавтарадзе Д.Н. Основы экологического мировоззрения как задача народного образования / Д.Н. Кавтарадзе, А.А. Брудный // Вестник образования. – 1993. – № 7. – С. 2-40.

11. Кмець А.М. Екологічна свідомість майбутніх учителів: проблеми, зміст, типологія / А.М. Кмець // Вища освіта України. – 2001. – № 2. – С. 96-99.

12. Коваленко О.П. Педагогическая технология формирования эколого-социальной ответственности у студентов педагогического университета : дисс... канд. пед. наук : 13.00.08 / О.П. Коваленко. – Тольятти, 2002. – 258 с.

13. Король О.В. Формування екологічної культури учнів 5-6 класів у процесі вивчення інтегративного курсу "Навколишній світ" : дис. канд. пед. наук : 13.00.08 / О.В. Король. – Суми, 1999. – 165 с.

14. Львовичкіна А.М. Екологічна психологія / А.М. Львовичкіна. – К. : Міленіум, 2003. – 122 с.

15. Негруца Н.А. Роль і місце практики в професійній освіті / Н.А. Негруца // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : 36. наук. праць / [редкол. : І.А. Зязюн (голова) та ін.]. – К. ; Вінниця : ДОВ Вінниця, 2000. – С. 258-261.

16. Полянов Л.Я. Проблемы формирования экологического сознания и поведения в урбанизированной сфере / Л.Я. Полянов. – СПб., 1996. – 188 с.

17. Реймерс Н.Ф. Охрана природы и окружающей среды : [словарь-справочник] / Н.Ф. Реймерс. – М. : Просвещение, 1992. – 320 с.

18. Рудоміно-Дусятська О.В. Екологічна психологія : [навч. посібн.] / О.В. Рудоміно-Дусятська. – К. : ІПО КУ Тараса Шевченка, 2001. – 71 с.

19. Саунова Ю.О. Формування екологічної свідомості студентів природничих факультетів у процесі навчально-виробничої практики : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Юлія Олександрівна Саунова / Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. – Кіровоград, 2007. – 309 с.

20. Скребец В.А. Психологическая диагностика : [учебное пособие] / В.А. Скребец. – К., 1999. – 117 с.

21. Совгіра С.В. Підготовка майбутнього вчителя до екологічного виховання старшокласників (на краєзнавчому матеріалі) : дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / С.В. Совгіра. – К., 1999. – 160 с.

22. Суравегина И.Т. О методах формирования ответственного отношения школьников к природе / И.Т. Суравегина // Биология в школе. – 1988. – № 3. – С. 10-14.

23. Федюк О.В. Формирование экологического сознания будущего учителя / О.В. Федюк // Наук. вісник : Зб. наук. праць Південно-українського держ. пед. ун-ту ім. К.Д. Ушинського. – Одеса, 2000. – Вип. 7-8. – С. 53-59.

24. Ясинська А. Психолого-педагогічні умови організації екологічного виховання старших школярів / А. Ясинська // Рідна школа. – 2003. – № 3. – С. 13-15.

Spisok vikoristanix dzherel

1. Bganba V.R. Social'naja jekologija : [ucheb. posobie] / V.R. Bganba. – М. : Vyssh. shk., 2005. – 125 s.

2. Berkut V.P. Fenomen jekologicheskogo soznaniya: Social'no-filosofskij analiz : dis. ... d-ra filosof. nauk : 09.00.11 / V.P. Berkut. – М., 2002. – 293 s.

3. Borejko V.E. Proryv v jekologicheskiju jetiku / V.E. Borejko // [izdanie vtoroje, dop.] // Serija : Ohrana dikoj prirody. – Вып 21. – К., 2001. – 204 s.

4. Gagarin A.V. Prirodoorientirovannaja dejatel'nost' uchashhihsja kak uslovie formirovaniya jekologicheskogo soznaniya : diss ... doktora ped. nauk : 13.00.01 / Aleksandr Valer'evich Gagarin. – М., 2005. – 193 s.

5. Glebov V.V. Formirovanie jekologicheskogo soznaniya: filosofskij analiz : diss. ... kand. filosof. nauk : 09.00.11 / V.V. Glebov. – Brjansk, 2002. – 194 s.

6. Dagbaeva N.Zh. Shkola jekologicheskoy otvetstvennosti / N.Zh. Dagbaeva. – Ulan-Udje : Izdatel'stvo Burjatskogo gosuniversiteta, 2000. – 189 s.

7. Diordijeva G. Pidgotovka uchnivs'kogo aktivu do ekologichnoi prosvitnie'koi dijalnosti / G. Diordijeva // Biologija i himija v shkoli. – 2005. – № 3. – S. 42-43.

8. Zverev I.D. Jekologicheskie znanija na urokah i posle urokov / I.D. Zverev, A.N. Zahlebnij // Narodnoe obrazovanie. – 1985. – № 2. – S. 81-84.
9. Kajris E.D. Psihologicheskie harakteristiki jekologicheskogo soznanija / E.D. Kajris // Aktual'ni problemi psihologiji : Zbirnik naukovih prac' Institutu psihologiji im. G.S. Kostjuka APN Ukraini / [za red. Maksimenka S.D.]. – K., 2005. – T. 7, vip. 5. – S. 185-192.
10. Kavtaradze D.N. Osnovy jekologicheskogo mirovoztrenija kak zadacha narodnogo obrazovanija / D.N. Kavtaradze, A.A. Brudnyj // Vestnik obrazovanija. – 1993. – № 7. – S. 2-40.
11. Kmec' A.M. Ekologichna svidomist' majbutnih uchiteliv: problemi, zmist, tipologija / A.M. Kmec' // Vishha osvita Ukraini. – 2001. – № 2. – S. 96-99.
12. Kovalenko O.P. Pedagogicheskaja tehnologija formirovanija jekologo-social'noj otvetstvennosti u studentov pedagogicheskogo universiteta : diss...kand. ped. nauk : 13.00.08 / O.P. Kovalenko. – Tol'jatti, 2002. – 258 s.
13. Korol' O.V. Formuvannja ekologichnoï kul'turi uchniv 5-6 klasiv u procesi vivchennja integrativnogo kursu "Navkolishnij svit" : dis. kand. ped. nauk : 13.00.08 / O.V. Korol'. – Sumi, 1999. – 165 s.
14. L'ovochkina A.M. Ekologichna psihologija / A.M. L'ovochkina. – K. : Milenium, 2003. – 122 s.
15. Negruca N.A. Rol' i misce praktiki v profesijnij osviti / N.A. Negruca // Suchasni informacijni tehnologiji ta innovacijni metodiki navchannja v pidgotovci fahivciv: metodologija, teorija, dosvid, problemi : Zb. nauk. prac' / [redkol. : I.A. Zjazjun (golova) ta in.]. – K. ; Vinnicja : DOV Vinnicja, 2000. – S. 258-261.
16. Poljanov L.Ja. Problemy formirovanija jekologicheskogo soznanija i povedenija v urbanizirovannoj sfere / L.Ja. Poljanov. – SPb., 1996. – 188 s.
17. Rejmers N.F. Ohrana prirody i okruzhajushhej sredy : [clovarl'-spravochnik] / N.F. Rejmers. – M. : Prosveshhenie, 1992. – 320 s.
18. Rudomino-Dusjats'ka O.V. Ekologichna psihologija : [navch. posibn.] / O.V. Rudomino-Dusjats'ka. – K. : IPO KU Tarasa Shevchenka, 2001. – 71 s.
19. Saunova Ju.O. Formuvannja ekologichnoï svidomosti studentiv prirodnicnih fakul'tetiv u procesi navchal'no-virobnichnoï praktiki : dis. ... kandidata ped. nauk : 13.00.04 / Julija O Aleksandrivna Saunova / Kirovograds'kij derzhavnij pedagogichnij universitet imeni Volodimira Vinnichenka. – Kirovograd, 2007. – 309 s.
20. Skrebec V.A. Psihologicheskaja diagnostika : [ucebnoe posobie] / V.A. Skrebec. – K., 1999. – 117 s.

21. Sovgira S.V. Pidgotovka majbutn'ogo vchitelja do ekologichnogo vihovannja starshoklasnikov (na kraecnavchomu materiali) : dis. kand. ped. nauk : 13.00.04 / S.V. Sovgira. – K., 1999. – 160 s.

22. Suravegina I.T. O metodah formirovanija otvetstvennogo otnoshenija shkol'nikov k prirode / I.T. Suravegina // *Biologija v shkole.* – 1988. – № 3. – S. 10-14.

23. Fedjuk O.V. Formirovanie jekologicheskogo soznaniija budushhego uchitelja / O.V. Fedjuk // *Nauk. visnik : Zb. nauk. prac' Pivdenoukraïns'kogo derzh. ped. un-tu im. K.D. Ushins'kogo.* – Odesa, 2000. – Vip. 7-8. – S. 53-59.

24. Jasins'ka A. Psihologo-pedagogichni umovi organizaciji ekologichnogo vihovannja starshih shkoljariv / A. Jasins'ka // *Ridna shkola.* – 2003. – № 3. – S. 13-15.

Nabochuk O.Y. Structure of ecological consciousness of the personality.
In this article ecological consciousness of the person as a system of different spiritual models was described. Ecological consciousness was analysed as a component of ecological outlook. Ecological consciousness of the individual as a complex of personal model was shown. The author proved that ecological consciousness of the person included knowledge about surrounding world, skills, which were used with the aim to serve nature, psychological actions, which determined general and purposeful reflection of the surrounding world, space, the skill to anticipate the results of the behaviour and the activity, control and management of the actions of this person. The author proposed the definition of the ecological consciousness of the person.

It was shown that a problem of nature, structure and types of ecological consciousness of the person is not absolutely new in a scientific literature. Although the relevance of the topic is caused primarily by the fact that psychology hasn't universally accepted views about a nature and a structure of ecological consciousness of the person. A lot of researchers (O.V.Haharin, N.Zh.Dahbayeva, H.Diordiyeva, O.V.Korol, A.M.Lovochkina, B.A.Navrotskiy, N.Nehrutsa, L.Ya.Polyaninov, J.O.Saunova, V.O.Skrebet, S.V.Sovhira, O.V.Fedyuk, M.V.Hrolenko) outline the components of ecological consciousness. Some other researchers (V.R.Bhanba, V.Ye.Boreyko, T.O.Yevdokymova, I.D.Zyveryev, E.D.Kairys, N.O.Lyz, N.F.Reymers, A.V.Simakina, T.I.Suravehina, O.V.Yablokov) suggest that more appropriate was to describe the ecological consciousness based on the basic characteristics of each component of the overall system of education. Therefore, we describe the main theories, conceptions and researchers from scientific literature theories and concepts that will help us to make ourr own generalizations with the aim to define the ecological consciousness of the subject as a personal entity.

The main characteristics of ecological consciousness are:

- social nature of ecological consciousness caused to acception of the norms of the society, to values and traditions which have being emerged;*
- mediation of symbols, signs, including verbal human perception of nature;*

- reflexive nature of ecological consciousness;
- internal dialogism and others.

Thus, under the ecological consciousness of the person we will understand the highest level of the reflection of reality by the person, the reflection of the environment, providing a harmonious co-existence and interaction of Man and Nature. The ecological consciousness of the subject allows him/her to perceive the world around himself/herself, to understand the world as part of a single ecosystem with the purpose to interact the qualities of nature with the maximum of satisfaction of human needs as well as requirements of the entire surrounding area.

Key words: ecological consciousness, ecological outlook, knowledge about surrounding world, serving nature skills, the reflection of the surrounding world.

Отримано: 26.07.2014 р.

УДК 159.923: 004.738.5

Немеш О.М.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕЗІНГІБІЦІЇ В ІНТЕРНЕТ-СЕРЕДОВИЩІ

Немеш О.М. Психологічні особливості дезінгібіції в інтернет-середовищі. У статті розглядається таксономія оточень в Інтернеті – від соціальних мереж до інтерактивних відео-додатків. Вивчаються істотні особливості дезінгібованої поведінки при комп'ютерно-опосередковане спілкування. Дезінгібіція аналізується з точки зору різних підходів: теорії деіндивідуації, теорії зменшення соціального впливу, теорії соціальної присутності, двокомпонентної моделі самоконтролю та теорії пояснення ефекту деіндивідуації за допомогою соціальної ідентичності.

Ключові слова: таксономія, Інтернет-середовище, дезінгібіція, деіндивідуація, самоконтроль, соціальна ідентичність.

Nemes A.N. Psychological characteristics desings in the Internet environment. В статье рассматривается таксономия окружений в Интернетe – от социальных сетей до интерактивных видео-приложений. Изучаются существенные особенности дезингибированного поведения при компьютерно опосредованном общении. Дезингибиция анализируется с точки зрения разных подходов: теории деиндивидуации, теории уменьшенного социального влияния, теории социального присутствия, двухкомпонентной модели самоконтроля и теории объяснения эффекта деиндивидуации с помощью социальной идентичности.

Ключевые слова: таксономия, Интернет-среда (окружение), дезингибиция (расторможение), деиндивидуация, самоконтроль, социальная идентичность.

Таксономія Інтернет включає декілька неоднорідних оточень. Соціальна мережа (social network) – це середовище Інтернет, в якому